

Динаміка розвитку мотивів учіння молодших школярів

Захарчук Тамара Петрівна, Строкач Лєна Миколаївна

*наукові співробітники Інституту психології
імені Г.С.Костюка НАПН України*

Застосування нових інформаційних технологій у шкільному навчанні вимагає від підростаючого покоління вміння орієнтуватися у швидкоплинному потоці інформації та самостійно здобувати нові знання. Перед школою стоїть задача повноцінного розвитку особистості школяра, щоб на кожному етапі розвитку в навчально-пізнавальній діяльності учень досягав свого найвищого результату, який би не просто забезпечував досягнення певного рівня знань, умінь і навичок, а й стимулював його до саморозвитку, підвищення рівнів пізнавальної активності та позитивної мотивації навчання.

Аналіз результатів проведеного нами дослідження свідчить про те, що в учбовій діяльності у кожного учня молодших класів водночас можуть проявлятися та бути дієвими кілька мотивів: радість від досягнутих успіхів, усвідомлення необхідності знань, відчуття задоволення своїми навчальними успіхами, бажання не відставати від однокласників, прагнення уникати невдач та ін. Отримані результати дослідження динаміки мотивів вказують на те, що до кінця навчання в початковій школі мотиви учбової діяльності молодших школярів змінюються.

Результати дослідження показали, що в цілому відношення до школи у молодших школярів позитивне. Показник високого рівня мотивації починає зростати в учнів другого класу і залишається на цьому ж рівні в учнів наступних класів. Показники хорошої шкільної мотивації та позитивного ставлення до школи достатньо високі у першокласників, а в другому та третьому класі вони різко втрачають свою значущість. Підвищення рівня шкільної мотивації та позитивного ставлення до школи у досліджуваних четвертого класу свідчить про те, що учні вже засвоїли основи учбової діяльності і навчання в школі знову стало для них привабливим. Було виявлено зв'язок між позитивною шкільною мотивацією та шкільною успішністю учнів – висока шкільна мотивація корелює із високими академічними досягненнями. Також слід зазначити, що відсоток зовнішніх негативних мотивів та соціальної значущості учіння до кінця навчання в молодшій школі знизився до 0.

Внутрішні мотиви учіння є особливо дієвими для учнів першого, другого та четвертого класів. Відсоток зовнішніх позитивних мотивів учіння зростає протягом початкової ланки навчання. Найвищі показники зовнішніх негативних мотивів та соціальної значущості учіння спостерігаємо в учнів першого класу, але ці мотиви недостатньо дієві та довготривалі. Отримані результати співпадають з теорією учбової мотивації П.М. Якобсона, який вважав, що знання, які учень початкових класів отримує на уроці, для нього можуть бути лише засобом для досягнення інших цілей: отримати хорошу оцінку, отримати похвалу від вчителів чи батьків, уникнути покарання,

підвищити свій престиж та ін. Зниження значущості мотивації знань і підвищення значущості мотивації оцінки може свідчити про виникнення соціальної проблеми у навчанні. Мотивація престижу шкільного навчання зазнає суттєвих змін від початку навчання. Особливо чутливими до оцінки та похвали значущих дорослих виявилися учні першого та другого класів.

У деяких учнів до третього класу позитивне відношення до учіння може змінитися. Це може призвести до зниження їх активності та інтересу до учбової діяльності, що негативно впливає на шкільну успішність. Це підтверджують результати проведеного нами дослідження: в учнів третього класу показник хорошої шкільної мотивації знизився до 0, а показник низької – зріс, внутрішні мотиви учіння втратили свою значущість для третьокласників.

Мотив “Як самоціль” характеризується високим рівнем усвідомлення цілі учбової діяльності. Дослідження О.Ф. Скрипченка в середині 60-х років минулого століття показали, що з віком в учнів молодших класів цей мотив знижується. В кінці століття інші дослідження підтвердили цю тенденцію до зниження, але воно було вже дещо меншим. Наше ж дослідження показало, що в третьому класі цей мотив різко знижується, а в четвертому його показники зросли до 100%. Можливо, таку різницю можна пояснити деякими успіхами психолого-педагогічної роботи, застосування нових форм і методів викладання. Однак, проблема запобігання спаду рівня усвідомлення цілі учбової діяльності молодших школярів в наш час залишається актуальною.

Під час дослідження виявлені випадки негативних проявів розвитку учбової мотивації, що може свідчити про певні проблеми ситуативного характеру, низьку навчальну мотивацію учнів, у яких відношення до учбової діяльності не сформоване або негативне. У них знижується рівень інтересу та емоційної реакції на ефективність власного навчання в школі. Ці учні потребують застосування спеціальних психолого-педагогічних методів і спільної діяльності вчителя і психолога з корекції низького рівня учбової мотивації учнів.

Аналізуючи результати дослідження можна виявити деяку схожість у мотивації учіння молодших школярів у всіх класах початкової ланки навчання, яка проявляється в орієнтації учнів на зовнішню атрибутику навчання, налагодження бажаних стосунків з однолітками та прагненням зайняти новий статус у взаєминах з оточуючими дорослими.

Із отриманих результатів можна зробити висновок про важливість формування та корекції мотиваційної системи учнів. Тому, першочерговим завданням навчально-виховного процесу у початковій школі є подолання негативного ставлення учнів до шкільного навчання, розвиток здатності до самовдосконалення, саморозвитку учнів, виховання у них прагнення самостійно здобувати нові знання, бажання долати труднощі у навчанні.